

SÉTA BUDAPEST KÖNYVTÁRAIBAN

A NEMZETI MUZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA

II.

Vegyük ezután sorra az egyes könyvtárakat, mindegyikről egy rövid képet nyújtva.

Első utunk a legnagyobb magyar könyvtárhoz, a Nemzeti Múzeum történelmi emlékekkel megszentelt évszázados palotájában lévő *Országos Széchényi Könyvtár*-hoz vezetett. Erről a kulturintézményünkről minden iskolát végzett magyar ember tudja azt, hogy *egyetlen egy magyar könyv se hiányozhat innen*, miután minden könyvből és minden sajtótermékből egy *kötelezpéldányt* kell ide benyújtani.

A könyvtár története összeesik a XIX-ik század nemzeti ébredésének nagy korszakával. *Széchényi Ferenc* gróf vetette meg alapját azzal, hogy saját könyvtárát adományozta ennek a közkönyvtárnak céljára. A nemes grófnak ez a gyűjteménye százhuszonhat évvel ezelőtt mintegy 15.000 nyomtatványból, 2000 kéziratból és 20.000-re menő oklevélből állott. Százhuszonöt év alatt ez a gyűjtemény *nyomtatvány- és kézirat anyagában több mint negyvenszeresére, levéltári részében százszorosánál is nagyobbra* növekedett. Ez az adományozás 1803-ban történt, de mai helyére az Országos Széchényi Könyvtár csak negyvennégy év múlva, vagyis 1847-ben költözött.

Maga a könyvtár mai beosztásában öt osztályra oszlik, nevezetesen: a *nyomtatványosztályra*, a *hirlaptárra*, a *kézirattárra*, a *levéltárra* és a *zenei osztályra*.

Ha belépünk a könyvtár nagy ajtaján, a legelső lépésünkben már történelmünk egyik legnagyobb neve állít meg. Az előcsarnok legelső, menyezetiig érő könyvszekrényének felirata: „*Kossuth Lajos Könyvtára*.” A vele szemben álló nagy könyvszekrény felirása: „*Széchényi István gróf Könyvtára*.” Engem bántott és bosszantott, hogy nem üvegszekrényben van ez a nagyértékű két gyűjtemény elhelyezve s nem lehet látni azokat a könyveket, amelyeket valamikor régen történelmünknek ez a két nagy reformátora forogott.

A katalógusa ennek a könyvtárnak nem egy könyv, hanem *egy külön terem*.

A könyvtár adakozói közül *Todoreszku Gyulát* kell elsősorban megemlítenünk, aki 1919-ben hagyta, főként *magyar ősnymtatványokat* tartalmazó, nagyértékű könyvgyűjteményét az Országos Széchényi Könyvtárra. 1925-ben *Apponyi Sándor* gróf világhíres könyvtárával, a *Bibliotheca Hungaria Apponyiánával* gyarapodott a könyvtár. Apponyinak ez a könyvtára a XV—XVIII. századbeli magyar könyvek páratlan gyűjteménye. Mind a két gyűjtemény külön helyiségben van elhelyezve.

1926-ban történt a könyvtár *nagy átalakítási munkálata*. Ezzel került a *modern könyvtári berendezés szempontjából* is az Országos Széchényi Könyvtár a legelső helyre. A modern *vasállványrendszerrel* elérte a könyvtár vezetősége azt, hogy arra a helyre, a hová régen csak 40.000 kötet fért el, 300.000 kötetet lehetett elhelyezni. Tehát *egy-egy terem befogadóképessége a nyolcszorosára emelkedett*.

Az Országos Széchényi Könyvtárról általában elmondhatjuk, hogy a magyar irodalom írott és nyomtatott emlékeinek legteljesebb gyűjteménye. Kódexei közül a „*Corvinák*” nemcsak hazai, de világviszonylatban is páratlan értékűek. Az ősmagyar nyomtatványok közül megemlíthetjük a *Chronica Hungarorumot*, amelyet majdnem félezer évvel ezelőtt, 1472-ben, adott ki *Hesz András* budai nyomtatóműhelye. Itt van az *Ehrenfeld-Kodex* is, amelyet a magyar nemzetgyűlés 1925-ben, Jókai születésének századik évfordulója alkalmából, 1000 angol fontért vásárolt meg. Ez a kódex a *Halotti Beszéd* és a *Königsbergi Törredék* után a legrégebb összefüggő nyelvemlékünk.

A hirlaposztályban megtalálhatjuk a legelső magyarnyelvű lapot, az 1780-ban megjelent *Magyar Hirmondót*. A hirlaposztályban járva, taláalomra kihuzok egy nagy kötetet az egyik polcra. Megnézem: *Zsibóvidéki*

Hirlap. Bizony hirtelen magam sem tudtam, hol van Zsibó? ... A Hungaria Irredenta egyik szomorú helye. Meghatva állok meg a *Millenniumi Aranykönyv* előtt. Mint tizenkétéves gyerek irtam bele ebbe a nevémet, ott, az ezredévi kiállítás diszes kis házában. Nem akarom a nevémet megkeresni, félek, hogy feltartom a nyomtatványosztály vezetőjét, *Kemény György dr.-t*, munkájában.

— És hogy tartják ezeket a sok-sok rengeteg kötetet ilyen aránylagos tisztaságban? — fordulok előzékeny vezetőmhöz.

— Bizony, itt a porszívógép állandóan dolgozik, — feleli *Kemény György dr.* — de, sajnos, nem olyan gyakran, ahogy mi szeretnénk.

Az Országos Széchényi Könyvtár nagyon szép, komoly művészettel létrehozott impozáns olvasótermet keresem fel ezután. Itt látható a könyvtár nagy alapítójának, *Széchényi Ferenc* grófnak, arcképe. A falaknak a könyvvállványoktól szabadonmaradt részét Nagymagyarország összes vármegyéinek címerei díszítik.

A könyvtár igazgatója *Lukinich Imre dr.* egyetemi tanár, a kiváló nagy történetíró, akinek egy nagy tisztviselői gárda segít a könyvtár igazgatásának nehéz munkájában. Ezek között olyan kiválóságok neveit olvashatjuk, mint *Havrán Dániel*, *Isósz Kálmán dr.*, *Jakubovits Emil dr.*, *Gulyás Pál dr.*, *Nyireő István dr.*, *Sikabonyi Antal dr.* és *Kemény György dr.*

Az Országos Széchényi Könyvtár modern berendezését igazolja, hogy ez az intézmény külön *fényképészeti és könyvrenováló laboratóriummal*, valamint külön *könyvkötéssel* rendelkezik. Mégis, mindazok, akikhez fordultam s akik előzékenyen kalauzoltak tele vannak panasszal. *Roppant kevés az anyagi dotáció*. Én azt hittem eleinté, hogy a szakmájukat szívető tudós emberek indokolatlan és elfogult panaszai ezek a sirákok, de a velem közölt összehasonlító szám szerű és konkrét adatok igazolták ezeket a panaszokat. A Fővárosi Könyvtár évi dotációja 154.000 pengő, Statisztikai Hivatali Kövtaré 36.000 pengő, az Egyetemi Könyvtaré 35.000 pengő és az Országos Széchényi Könyvtári évi dotációja csak 16.000 pengő, tehát a Fővárosi Könyvtár dotációjának csak egytized része.

AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR

A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Könyvtár után az *Egyetemi Könyvtárt* kerestem fel, nemcsak azért, mert nagysága szerint is a második helyen áll, könyvvállománya csak mintegy 8390 kötettel kevesebb, mint a Széchényi Könyvtaré, hanem azért is, mert Budapestnek ez a *legrégebb magyar könyvtára*. Elfogódottsággal léptem át kapuját. Jogász koromban állandó látogatój voltam szép olvasótermének. A könyvtár tulajdonképeni magva a XVI. században alakult *nagyszombati jezsuita kollégium* könyvtára volt, a török dúlások elől sok régebbi egyházi könyvtárt mentett magába. Ajándékozás után több, nevezetes kódexekben és ősnymtatványokban bővelkedő, magánkönyvtár anyagát is felvette. 1635-ben ez a *kollégiumi könyvtár lett a Pázmány Péter bíboros által alapított nagyszombati egyetem könyvtára*. 1777-ben *Mária Terézia* az egyetemet és vele a könyvtárt Nagyszombatról *Budára*, az ezen célra kijelölt királyi palotába helyezte át, honnan 1784-ben *II. József* Pestre költöztette Pesten a könyvtár a *Ferencrendi kolostorban* nyert elhelyezést, mignem 1875-ben, tehát egy fél évszázaddal ezelőtt a rendtől az egyetemnek ajándékozott telken, jelenlegi saját otthonára talált.

Az Egyetemi Könyvtárnak jelenlegi legnagyobb nevezetessége az a 35 latin kódex, melyet a törökök a XVI. században a budai királyi *Corvina* könyvtárból vittek Konstantinápolyba, ahol három évszázadon át az *Eszki-Szerail*-ban őrizték, míg végül 1877-ben az orosz—török háborúban tanúsított török szimpátiánkért *Abdul-Hamid* szultán *visszaadta őket a magyar ifjúságnak*. Az

Egyetemi Könyvtár legrégebbi kódexe különben egy X. századbeli bizánci biblia, legregőbb nyomtatványai pedig öt Gutenberg előtti xylografia és téstanyomat. Értéke közül kiemelendő még *Hevenessi Gábor* XVII. századbeli *Kaprinai* és *Prag* XVII. századbeli oklevélmásolat gyűjteménye mint a magyar történettudomány leggazdagabb kútfői.

Az Egyetemi Könyvtár régi gyűjtemény anyaga a XVIII. század közepéig elsősorban egyházi és bölcséleti jellegű volt, azontul könyvanyag kronologikus rétegződésében mindig az a tudományág domborodik ki, amelyik a maga korában a világ könyvtár melésében dominált. A diplomatikai tudomány megalapításától a XIX. század végéig a történelmi és filológiai anyag áll első helyen. Az 1880-as évek óta a világháború kitöréséig az összehasonlító irodalomtörténet vezet, a világháború óta pedig a *nemzetközi jogi irodalom alkotja a számban és súlyban legfeltűnőbb gyarapodást*.

Az Egyetemi Könyvtár könyvanyaga a könyvraktárakban ötvennégy szakcsoportban van elhelyezve, amelyeken belül ismét külön kezelik a magyar s külön az idegen nyelvű anyag. Az utóbbi sokkal nagyobb a magyarnál, mert hiszen az Egyetemi Könyvtárnak, mint a *legelső tudományos könyvtárnak*, elsősorban ez a feladata, ellentétben az Országos Széchényi Könyvtárral, amely a *magyar irodalom és a magyar könyvkultúra megőrzője*.

Az Egyetemi Könyvtár forgalma a háború előtt, 1913-ban, érte el tetőpontját. Ekkor 106.000 látogató közel 150.000 művet használt. A háború alatt ez a szám lényegesen alább szállt, legalacsonyabb volt 1918—1919-ben, amikor az 1913-iki forgalomnak csak egytizedrészét érte el. Azóta ismét fokozatosan emelkedik. A múlt évben 58.000 látogató közel 140.000 művet használt.

Némethy Béla